

PEDAGOGICAL COMMUNICATION AND PRACTICAL USE METHOD OF FIAS

Martina REŠKOVÁ

Abstract: The contribution deals with the pedagogical communication with the help of interactive boards and Flander's interactive analysis system. In this contribution we will focus on the term of communication and interaction which goes hand in hand with communication. Then we will devote time to pedagogical communication which is one of the means of communication. We will also mention technical means of communication and the possibilities of communication research in class using the Flander's method.

Key words: communication, pedagogical communication, interaction, Flander's method.

PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE A PRAKTICKÉ UŽITÍ METODY FIAS

Resumé: Příspěvek se zabývá pedagogickou komunikací pomocí interaktivní tabule a použití Flandersovy metody interakční analýzy. V příspěvku se zaměříme nejprve na pojem komunikace a interakce, která s komunikací souvisí. Poté se budeme věnovat pedagogické komunikaci, která je jednou z forem komunikace. Zmíníme se o technických prostředcích v komunikaci a možnostmi zkoumání komunikace ve třídě za pomoci Flandersovy metody.

Klíčová slova: komunikace, pedagogická komunikace, interakce, Flandersova metoda.

1 Úvod

Komunikace je základním prostředkem k uskutečnění jakéhokoli výukového procesu. Nezáleží na tom, zda se jedná o komunikaci přímou mezi učitelem a žáky, nebo studium žáka z učebního textu, anebo v rámci komunikace využíváme moderních technických prostředků. Vždy se jedná o sdělování a přijímání informací, a tedy o komunikaci. Proto se pedagogická komunikace stala předmětem mnoha výzkumů, které se jí snaží popisovat a objasňovat (1).

2 Komunikace

Pojem komunikace se vyskytuje v rozmanitosti interpretací. Komunikace má též mnoho různých významů, a to proto, že můžeme komunikovat v různých situacích, ve kterých sledujeme odlišné cíle a dospíváme pokaždé k jiným výsledkům komunikace. Původ slova komunikace vychází z latinského *communicare*, což v překladu znamená informovat, oznamovat, radit se s někým. V souvislosti s komunikací se hodně často používá pojem interakce. Interakci můžeme definovat jako vzájemné působení nebo též ovlivňování. Jedná se oboustrannou komunikaci (2).

Interakce a komunikace jsou příbuzné pojmy, ale nejsou totožné. Komunikace je nástroj pro

realizaci interakce a také samotná komunikace umožňuje interakci (3). Samotná interakce se nemusí uskutečňovat pouze slovem, ale lze ji uskutečňovat také konáním, činy, předměty apod. Interakce se může uskutečnit i zprostředkovaně, a to prostřednictvím média.

Interakce a komunikace mají k sobě velmi blízko, avšak je potřeba si uvědomit, že interakce (působení, vliv) je spíše sociálně-psychologická záležitost, naproti tomu komunikace je činnost sociálně-informační, která se realizuje za pomoci jazykových a nejjazykových prostředků (2).

3 Pedagogická komunikace

Jednou z forem komunikace je pedagogická komunikace, která probíhá mezi učitelem a žáky. Komunikace ve třídě má mnoho zvláštností, kterými se odlišuje od komunikace v jiných institucích apod. Tato odlišnost je daná rolí partnerů v komunikaci, cílem komunikace, obsahem komunikace, ale též časovými a prostorovými dispozicemi (2).

Pedagogická komunikace má tyto hlavní aspekty:

- uskutečňuje se za pomoci verbálních a neverbálních projevů jako sled komunikačních aktů a situací;

- řídí ji učitel a má specifická pravidla, která vymezují roli a pravomoc účastníků komunikace;
- plní různé funkce: je určena k prezentaci obsahu vzdělání, k uskutečňování cílů výchovy a vzdělávání, k řízení třídy, k navozování vztahů mezi učiteli a žáky, k sdělování informací, které se nevztahují přímo k výuce;
- vytváří konkrétní psychosociální klima ve třídě a zároveň je úrovní tohoto klimatu ovlivňována;
- má specifické charakteristiky ve školách jednotlivých zemí v závislosti na typu národní kultury (1).

4 Technické prostředky v komunikaci

Žák používá při učení učebnice, encyklopedie, příručky, časopisy apod. Často používá také technická zařízení: video, televizi, CD nosiče a počítačové zpracované programy. Jde tedy o textový, obrazový a zvukový materiál (2). V poslední době při rozvoji moderních technických prostředků se stává součástí technických zařízení, které žák používá při učení také interaktivní tabule, která dokáže propojit textový, obrazový a zvukový materiál.

5 Jak se zkoumá komunikace ve třídě

Zkoumání a hodnocení komunikace ve třídě je velmi důležitým zdrojem poznání pro teoretika, ale cennějším pro samotného učitele. Existuje mnoho metod sledování komunikace ve třídě. Nejprirozenější metodou je pozorování, při kterém je pozorovatel přítomný ve třídě, zapisuje si poznámky o průběhu komunikace a dochází k závěrům.

Některá pozorování jsou založena na analýze autentických výroků žáků a učitele, v tomto případě je nutnost výroky přesně zaznamenávat. Etnografové užívají zúčastněné pozorování,

účastní se různých aktivit, vedou se žáky a učiteli neformální rozhovory, aby pochopili kulturu třídy. Pozorovatel má sice určitý záměr a cíl, ale jeho pozorování nemá žádnou osnovu nebo schéma. Proto takové pozorování nazýváme nestrukturované.

Naopak při strukturovaném pozorování má pozorovatel dopředu připravený rámec pozorování. Jedná se o přesně definované pozorované kategorie – typy činností, které sleduje. Pozorovatel si značí frekvenci a četnost těchto činností. Pro vyhodnocení získá velmi přesný kvantitativní obraz o průběhu komunikace ve třídě. Pozorovatel si připraví systém pozorovacích kategorií podle vlastních cílů nebo využije osvědčené nástroje. Příkladem tohoto pozorování je Flandersův pozorovací systém (FIAS), který uvádíme v následující kapitole (2).

6 Flandersův pozorovací systém

Flandersův systém (FIAS) se používá na pozorování a vyhodnocení komunikace ve třídě. Jeho největší předností je jednoduchost. Obsahuje deset kategorií jevů, lze ho použít při frontálním vyučování, ale nehodí se na skupinové nebo individuální vyučování.

Flandersův systém vyšel z teorie o tzv. přímém a nepřímém vlivu učitele. Přímý vliv učitele redukuje žakovu volnost. Nepřímý vliv učitele vede ke zvýšení žakovy volnosti.

Pozorovatel sleduje vyučovací hodinu a každou třetí sekundu učiní záznam kategorie (Tab. 1), která se právě vyskytla. Takovým způsobem lze provést přímé pozorování vyučovací hodiny nebo nepřímé pozorování (z nahrávky). Alternativně lze tento systém používat s přirozeným kódováním, kdy si pozorovatel udělá záznam vždy, když zpozoruje výskyt jevu patřící do určité kategorie (2).

Tab. 1: Kategorie Flandersova pozorovacího systému

Řeč učitele	1. Akceptuje žákovy city.
	2. Chválí a povzbuzuje.
	3. Akceptuje myšlenky žáka nebo je rozvíjí.
	4. Klade otázky.
	5. Vysvětluje.
	6. Dává pokyny nebo příkazy.
	7. Kritizuje nebo prosazuje vlastní autoritu.
Řeč žáka	8. Odpovídá.
	9. Hovoří spontánně.
10. Ticho. Pauzy. Zmatek. Nesrozumitelná komunikace.	

Zdroj: GAVORA, P. Učitel a žáci v komunikaci. Brno: Paido. 2005. s. 151. ISBN 80-7315-104-9.

Pokud bychom chtěli Flandersovu metodu rozšířit na interaktivní tabuli, tak je nutné jednotlivé kategorie tak, aby vyhovovaly právě komunikaci s interaktivní tabulí. Je možné upravit původní kategorie Flandersovy metody o přidání prvků práce s interaktivní tabulí, např. student aktivně pracuje s interaktivní tabulí (dle zadání), přidává poznámky nebo vyjadřuje vlastní názor apod.

Kategorie Flandersovy metody lze celkově přizpůsobit práci s interaktivní tabulí např. následujícím způsobem:

Učitel:

- bere pero a píše na interaktivní tabuli;
- pomocí animace na interaktivní tabuli vysvětluje učivo;
- používá zvukovou nahrávku na interaktivní tabuli.

Žák (student):

- plní úkoly za pomoci zvukové nahrávky na interaktivní tabuli;
- pomocí pera píše na interaktivní tabuli;
- pohybuje s nabídkami na interaktivní tabuli.

Stanovit tyto prvky dopředu a s rozmyslem je rozhodující pro praktické využití Flandersovy metody pomocí interaktivní tabule.

7 Závěr

V příspěvku jsme se zaměřili na komunikaci a komunikaci ve vyučovacím procesu, tj. pedagogickou komunikaci, která je základním prostředkem realizace výchovy a vzdělávání. Zmínili jsme se rovněž o Flandersově metodě, která vznikla v minulém století, ale je pořád aktuální a stále využívaná na pozorování a vyhodnocování komunikace ve třídě.

8 Literatura

- [1] PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. 936 s. ISBN 978-80-7367-546-2.
- [2] GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. 165 s. ISBN 80-7315-104-9.
- [3] JANOUŠEK, J. *Společná činnost a komunikace*. Praha: Svoboda, 1984. 242 s. Sociologická knižnice.

Lektoroval: PhDr. Radka Dofková, Ph.D.

Martina Rešková, Mgr.,
Katedra technické a informační výchovy,
Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5,
771 40 Olomouc, ČR,
tel. 00420 585 635 819,
e-mail: martina.reskova@gmail.com